

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לה עמוד ב

אמר רב שמואל בר בידרי אמר רב ואמרי לה אמר ר' אחא אריכא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב מנשיא אמר שמואל: תפילין מאימתי מברך עליהן? משעת הנחתן. איני? והא אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן! אביי ורבא דאמרי תרויהו: משעת הנחה ועד שעת קשירה.

תוספות מסכת מנחות דף לה עמוד ב

משעת הנחה ועד שעת קשירה - מכאן היה מדקדק רבינו אליהו שצריך אדם לקשר תפילין בכל יום ור"ת מפרש דאין צריך ומביא ראיה מהא דאמרינן בפ"ק דחולין (דף ט. ושם) דצריך אדם שילמוד ג' דברים כתב שחיטה ומילה ורב יהודה אמר אף קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואידך הני שכיחן פי' וצריך ללומדן לפי שתמיד צריך להן ואי בעי למקשר קשר של תפילין בכל יום איכא דשכיחא טפי ומיהו בקונטרס פי' שם איפכא הני שכיחן קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואין צריך ללמוד שמנעוריו בקי בהן וכמו שפירשתי נראה דאדרבה כתב ושחיטה שכיחי טפי מכולהו ועוד מדקדק ר"ת דהך קשירה לאו ממש היא מהא דחשיב בריש פ' בתרא דעירובין (דף צז. ושם) קשר של תפילין קשר של קיימא ואם היה צריך להתיר ולקשור בכל יום אם כן לא הוי של קיימא ומשעת הנחה עד קשירה דהכא מפרש ר"ת דהך קשירה היינו ההדוק שמהדקו ומצמצמו בראשו כמו שליא קשורה בולד דנדה (דף כו:)) לאו קשורה ממש היא וכמו קשורה בו ככלב ולפירוש רבינו אליהו הוה ליה למימר משעת קשירה ועד שעת הנחה ויש ספרים שכתוב כן ומסתברא כדברי ר"ת בתפילין של ראש וכדברי רבינו אליהו בתפילין של יד דכתיב בשל יד וקשרתם לאות על ירך דמשמע דכל שעה שמניח צריך לקשירה תדע דלקמן (דף לז.) דריש ר' נתן הנחה בשמאל מדכתיב וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל היא ואם היה קושר תחילה ואח"כ היה מכניס בזרוע אם כן היכי דייק מינה דהנחה בשמאל ועוד אמרינן בפרק אין מעמידין (ע"ז לט.) מעשה באשה אחת שהיתה נישאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין בזרועו משמע דתמיד היתה עושה כן ואפילו לספרים שכתוב בהם קומעת מכל מקום רוצה לומר שהיתה קושרת לו כעין קמיע ולפי שאין נוח לקשור ביד אחת היתה מסייעת לו תדע דלא קאמר שהיתה מסייעה לתפילין של ראש דתפילין של ראש ודאי אין צריך לקשור בכל יום דלא צוותה תורה לקשור כל שעה וקשר שלה הלכה למשה מסיני והכי גמירי דליהוי קשורין תמיד והשתא קשירה דשמעתין קשירה ממש דבשל יד מתחיל לברך חוזרני לומר דתפילין של יד נמי לא בעו קשירה בכל יום דבפרק בתרא דמקואות (מ"ג) קחשיב קשרים דאין צריך שיבואו בהן המים תפילין של ראש בזמן שהיא חוצה ושל זרוע בזמן שאינה עולה ויורדת פירוש חוצה כמו אוצא דטבעות ידיו דתוספתא דמקואות דהקשר מיהדק שפיר בזמן שאינה עולה ויורדת דיד היינו לפי שיש קושרים ראש הרצועה באמצע זו בזו שאינה יכולה להרחיב ולעלות ולירד ויש מסבבים הרצועה שמוסבבת בקשר העשוי בראשה שהרצועה נתחבר בקשר ועולה ויורדת ומדקאמר כשאינה עולה לא חייץ וא"צ להתירו בשעת טבילה ש"מ קשר של קיימא הוא, מ"ר.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כה

סעיף יא

יח אחר שקשר של יד על הזרוע, יניח של ראש (לח) <ט> קודם שיכרוך [יב] הרצועה סביב הזרוע. ויש מי שאומר (לט) שאסור <י> להוציא תפלה של ראש [יג] מהתיק עד שתהא תפלה של יד (מ) מונחת. הגה: ואף אם שניהם לפניו חוץ לתיק, (מא) יט לא יתקן לפתוח התפלה של ראש עד אחר הנחה של יד (מהרי"א ומהר"י בן חביב). יש מי שכתב להניח של יד מיושב, ושל ראש מעומד (אגור בשם הזוהר סימן פ"ד) (ובמדינות אלו כן לא נהגו כן, אלא (מב) שתייהן [יד] מעומד).

משנה ברורה סימן כה ס"ק לה

(לח) קודם שיכרוך - הטעם [מד] כיון שברכת להניח חוזרת גם על של ראש כנ"ל בס"ק ל"א וכן"ש להמחבר לעיל בס"ה דס"ל דאינו מברך אלא אחת ע"כ ימעט הפסק בכל מה שיוכל והכריכה סביב הזרוע אינה מעיקר הדין ע"כ טוב לאחר אותה עד שיניח של ראש ובספר כוונות האר"י ז"ל כתוב שהיה נוהג לכרוך השבעה כריכות סביב זרועו תחלה [אבל] [מה] לא הג' כריכות שעל האצבע מפני שהוא סובר כיון דלכתחלה גם הכריכות הוא מצוה לפיכך אין זה הפסק [מז] וכן המנהג בכ"מ ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן כ"ח דעתו ג"כ כמנהגו לכרוך קודם על הזרוע לחיזוק דבלא"ה לא מתקיים ואינו נקרא קשירה עי"ש כתב בספר מ"מ אם שמע קדיש וקדושה אחר שברך על של יד ואם יכרוך לא יהיה לו פנאי להניח ש"ר ולענות יניח ש"ר קודם הכריכות [מז] אם יכול להדק במקצת שלא ימיש התשי"י ממקומו:

נפש הרב לקוטי הנהגות דף קה

תפילין: א) כשהניח השל יד היה כורך הכריכות שעל גב האצבע קודם שהניח השל ראש, כי היה חושש לדעת הסוברים שהכריכות שעל האצבע מהנות חלקי עצמי מקיום מצות הנחת תפילין של יד, ובעיני שכל זמן שבין עיניך יהיו שתים. ורבינו הזכיר שהיא סברת הרב משכנות יעקב (סי' כ"ט). [וכן היה מנהג ליובאוויטש באירופה, כמבואר בקונטרס אשכנזא דרבי]. ופעם - סיפר לנו רבנו - היה בעה"ב אחד נטח בשעה שהניח רבנו תפילין, וראה איך שהוא עושה שלא כמנהג העולם, לכרוך אף את הכריכות שעל האצבע קודם שמניח את השל ראש, ושאלו על כך. וענהו רבינו - כן, שכחתי, כי לא רצה לבלבל בהסברת מחלוקת הראשונים (שהזכיר המשכנות יעקב הנ"ל) אם ענין הכריכות שעל האצבע שנוכר בגמי מנחות הוא רק פרט בשעור של אורך הרצועות, או שהוא חלק ממצות הנחת התפילין.

ב) עמ"מיא (סי' כ"ז ס"ק ט"ז) לענין צורת הדליית: רבנו הקפיד שיהיה הקשר נראה כדלית, ולא כריבוע (כמנהג הספרדים), ומשייך הרמב"ם (פ"ג מתפילין הי"ג) שיהיה קשר מרובע, פירשו רבנו דר"ל שיהא אורך שני קווי הדלית (הנג שמלמעלה והרגל הימנית) שוים זה כזה, אך לא שיהא בצורת רבוע. [וכ"ה במשנה ברורה שם ס"ק רל"ג, דכן מכוון

משכנות

אורח חיים

יעקב

כט

הבידוק צורע וכו' הראש שחייב אחר הבידוק הניח ש"ר שלח להפסיק בין שני לש"ר בכריכה. ויש לעיין בדבר דהא קרא כ"י וקשרתם לאות על ירך. וא"כ נבי דמפרשין קשירה בידוק ולא כ"י ר"א ז"ל שיהיה מנריך לקשור בכל יום עכ"פ גראה שלריך בידוק גמור צאופן שיתקיים תדיר על היד כמו הנתח ש"ר בן בידוק ש"י וצלא"ה ודאי גראה ללא מיקרי קשירה כיון דלפין מתקיים כלל וא"כ לריך עכ"פ כריכה קלת עם הבידוק דבידוק לתוד גראה צריך דלפין מתקיים ותיבך מתרפה וסביב הולך אנה ואנה. ואולי הראש ז"ל היה כורך קלת סביב הבידוק צאופן שה"י מתקיים ומקיים מלות וקשרתם. אבל לפי מנהגינו עיקר הקיום והתחזוק ש"י בכריכה שעל הצרוע ול"ע לנגיד אם יקדים להניח ש"ר קודם כל בכריכה שחלי עדיין לא קיים מלות קשירה וקרא כ"י וקשרתם וכדר והיו לטעפות. וגדולה מזו מי צבי"י כ"י צשיעור לרועה של יד צבס רמזים ורי"ף שימתח לרועה על אצבע אמצעי ויכרוך ג' כ"י ויקשור עי"ש ומפרש"י ג"כ סוגי הגמי קעור ליה ומחלית ליה ושיעורא דלוי הוא ומי דמיעקר קשירה הוא ואם נפסק תוך שיעור זה פסול דבעינן קשירה תמה כדאיתא בגמרא ומצוה צבי"י ל"ב צבי"י צבס סה"ת וצבס הרמזים ומי דס"ל דכריכה וקשירה זו היא מלות וקשרתם ושיעורא מדר"ה אבל ד' העור ז"ל דרך מה שמקיף ממנה הצרוע אסור לקשור ולהפוך אבל מה שקשור סביב הצרוע לא עי"ש ומי שהוא עפ"י ד' הראש ז"ל שם שכי ומיירי ברלועה המקפת הראש והצרוע כ"י ובת"י נסתפק שם כ"י הראש ז"ל אם כוונתו גם על כריכות אצבע כ"י וד' העור מוכיחין יותר על ד' הראש שכוונתו דווקא על היקף הצרוע לצד וכן מי דקדוק ל' הראש ז"ל שכי ומיירי ברלועה המקפת כ"י מי דממעט ללא מיירי בכל שיעור אורך ברלועה עד אצבע לרדא דא"כ מאי חמי ללא שמעין. וא"כ גראה דהעור והראש ז"ל לשעתם דמקיימין מלות קשירה בכריכת הצרוע והבידוק לצד ולכן הניח חיבך אח"כ של ראש אבל לדי סה"ת והרמזים ז"ל מלות קשירה היא בכריכת האצבע וקשירתה ובעינן כ"י קשירה תמה א"כ כ"י שאם כרך כראוי לא קיים עדיין מלות וקשרתם ולריך לנריך קודם ש"י ואח"כ יניח של ראש וכן הנהגה וכ"כ צבס הראש ז"ל וצבס"ע סתם כ"י הראש ז"ל וצבס"י לג' פי כ"י סה"ת והרמזים וז"ע לענ"ד. ועיי' צב"ט ע"ס :

ואין לעבדין לו תרין פקודין דירושלמי. איבו מימינא ושאלא דמתמן ענפין מחפרדין וצגין דמסערה דימינא ושאלא שתיס דבר אלקים לריך לברכה עלי תרין צרכאן חד להניח על ש"י וחד על מלות על ש"ר ואם סח בינתים מצרך על של ראש שתיס. אבל מסערה דעמודא דאמנעיתא עליהו אמר אחת דיבר אלקים ולא לריך ללא צרכתא חדא כ"י והאי איבו א"י דיבר כ"י זה לדיק דאיבו יום שבת זכור ושומר צדי"ה לריכין לייחדא לגבי ולמעבד לון חד כ"י אבל מסערה דימינא ושאלא אינון תרווייהו תרין פקודין כ"י וצג"ד מחלוקת דאיבו בין הצרין בתפילין ושאר פיקודין צימינא ושאלא איבו כ"י. כ"י מקלת המאמר המנוערך לדין זה ומצוהר צו מחלוקת אם לנריך צרכה א"י או שתיס וד' רשבי ז"ל ענמו לנריך צרכה א"י אך מי קלת מדי ז"ל לדעה זו הן מלוא א"י ולדעה המצרכין שתיס הן צ"י מלות וא"כ הא קי"ל כסתם משנה דתשיי אינה מעבכת כ"י ששתי מלות הן. ויש עוד מאמר א"י צוהר חדש צענין זה ופון לריוו להאריך כי אין לנו עסק בנסתרות וחליל לנו להכריע בדבר מדעתנו רק כי זאת להביא ראיה שיש יסוד מוסד גם לדי המצרכין שתיס ולא דבר רק הוא. ואולי כיון לזה ברז מהירין חביב שכי הצ"י שמקובל א"י הראש לו מאמרי מוצהר ומשמעין לנריך שתיס אך גראה שלא כיון לזה שא"כ היה כותב שהיא מחלוקת מפורשת ולא רק משמעות לצד וגם מצוהר שדי רשבי להדי לנריך א"י ועכ"פ צב"ט יש סמך למצרכים שתיס למאי דק"י"ל צ"י מלות הן לכן גראה שאין למהות ציד הנוהגין לנריך שתיס לשנות מהנהג המיוסד עפ"י גדולי רפפת כ"י אלו ואלו ד' אלקים חיים ומלך עולם ומי"ש הגרי"ה ז"ל להכריע מהתוס' וירושלמי דאי כשהוא לוצען מצרך להניח כ"י ולגי' שלפנינו צירושלמי על מלות. וכבר כתבתי מהירושלמי דפי הי"ק דמשמע דמצרך שתיס וכתוספתא לא נחית להכי דלא מיירי רק מצרכה השושה תפילין לענמו ולחריים וכשהוא לוצען כ"י עי"ש וקאי על ש"י לצד. גם מי"ש מהתוספתא דמפריש תרומה מעשה. וחלה מצרך צרכה א"י ללויין אף שכל א"י מלוא צפ"ע. יש לתרץ דהא ע"כ אנו רואים שתקנו חכמים נוסח צרכה לש"ר שלא כנוסח ש"י גם ד' תוספתא זו ל"ע למאי דק"י"ל כרי"י צב"ט סוכה גבי היו לפנינו מלות ברבד מצרך על כח"ה ולא כת"ה דאי מצרך על מלוא כ"י וא"כ דילמא התוספתא כת"ה א"י וירי וברי יתורה דס"ל כל מלוא ומלוא לריך לנריך מצעין צרכתה אפשר דה"ה בתפילין שכן צ"י מלות. ולע"ג צדכר :

ז) שאלה אם צריך לברך על התפילין בכל עת שממשמש בהן :

בח) שאלה מי שסח בין תפלה לתפלה מה דינו :

תשובה הנה צדק דכל זמן שמתחן מצרך עליהן א"י צב"ט רבנן דצ"ר א"י כל חימת דמשמשי צבו מצרכי. ופירש"י והוסי' וכמה גדולים כפשוטו משום שחייב אדם למשמש צהן כ"י היו מצרכים על המשמש וכתבו החוספות שהיו מצרכין לשמור חוקין והקפס הר"י ז"ל דזהו דווקא למי' לילה לאו זמן תפילין וכמ"ד בחוקת תפילין הכתוב מדבר וכדא"י צירושלמי ולא שירי זה צמשמש ולפוכך כ"י שהיו מצרכין לשמור תפילין כ"י ודבריו ל"ע דהיבן מליו מלוא מפורשת צזה א"י משום דילפינן מליו אטו נימא דנס כה"ג צ"ין היה מצרך כל שעה שמשמשת צו שלא יסיה דעתו ממנו וד' תוס' גראה יותר שהיו סוצרים ג"כ כמ"ד בחוקת תפילין הכתוב מדבר והרי מלוא מפורשת לשמור חוקות התפילין וצבלל שמירה זו ג"כ לשמור קדושתן מה"סח לדעת שולח יחזו ממקומן וכל שמירה צמשמע. וכן והיה לכם למשמרת גבי פסח לביקור ד' ימים וד' שמירה מורה ג"כ על צדיקה שלא יבא לידי פסול או מוס. וגבי תפילין גופא דרשינן צמכינא ושמתח אח החוקה כ"י מגיד שתפילין לריכין צדיקה כ"י עיין צב"ט ס"י ל"ע שהציאו ג"כ. וכולהו תנאי דמלכרי צדיקה ס"ל בחוק' תפילין הכתוב מדבר. הכי ל"י שמירה היא צדיק וגם שמיר' זו מהב"ד או מה"סח צבלל ולהכי מצרכי דמלוא מפורשת היא כמו צני מערצא דמצרכי צחר דמסלקו והו' סצרי לילה לאו זמן תפילין דהא ר"א רבן לא גילה לכן זה דהא א"י לרבינא לשמין קא צעינא צהא דלא סליק תפילי צחר דחשך וס' תלמיזו דלהלכא ס"ל לילה לאו זמן תפילין רק רבינא צבין מדעתיה דרב אשי דלא לשמין קא צעי וס"ל להכי ואין מורין כן וא"י חזיתי לעתים אבל רבנן דצ"ר לא כביו

תשובה ז"ל צב"ט פי רש"י ז"ל ולא צריך על ש"ר כ"י מי דהמצרך על ש"ר אין צידו עבודה. וכ"י צב"ט שאין כן ד' כל הפוסקים. וז"ל שרשי ז"ל פי כן לפי שיעתו דמפי סח מצרך שתיס היינו על ש"ר וש"י ומימרא דר"י צב"ט וכן סוגי דצרכות ודוחק לרש"י ז"ל לאוקמיננהו צעצירה וכמ"ל. לפירש"י ז"ל יוחא דרשות צידו לסות ולנריך שתיס ואין עבירה צידו כ"ה כשסח ואינו מצרך. ומי"ש דר"מ דעכ"פ גורם צרכה שא"ל דאסור. ו"ל דאטו המפריש תו"מ וחלה שיואל צצרכה א"י אסור להפסיק ציניבן ולנריך על כל א"ה וכוון דכל א"י מלוא צפ"ע היא. ומי"ש מהך דיומא פי צא לו וצפי' אלו נאמרינן עי"ש. וגראה לכאורה שיש מחלוקת צזה דלחד שינויה הא דלא מיייתי ס"ת אחרונה משום פגמו של ראשון וכ"כ העור צבדי' ס"י קמ"ד כהך שינוי וז"ל אין קורין לאדם א"י צב"ט משום פגמו כ"י וכ"כ צדי"ה צב"ט כרמזים וא"כ אין ק"י על רש"י ז"ל. אבל ד' כל הפוסקים דהשיחה וההפסק צענמו עבירה היא ולא משום צרכה לצד ולכן כ"י צב"ט ת"ה דלפילו צח"ה שאין מצרכין אין להפסיק. וכן מצוהר צ"י הוסי"ק וז"ל ולריך דלא לאפרשה צשה"י צעלמא כ"י וצכמה דוכתי שאסור להפריד ח"ו צין הדצקים :

כט) שאלה תפילין מאימתי מברך עליהן ומה היא הקשירה :

תשובה צב"ט מנחות איתא תפילין מאימתי מצרך עליהן משעת הנתח עד שמת קשירה ופי' הראש"י וכתור ז"ל שהוא